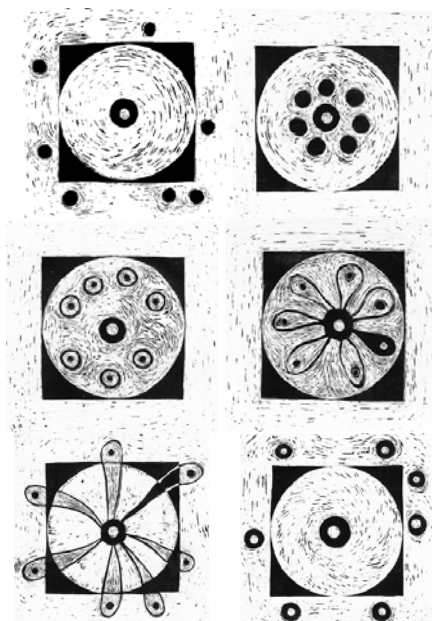

Rsci

Riksföreningen stödcentrum
mot incest och andra sexuella övergrepp

Kartläggning av specifik verksamhet inom svensk hälso- och sjukvård för vuxna som utsatts för sexuella övergrepp under barndomen

Stockholm 2013

Kerstin Amelin

Ett stort tack

till alla som gjort denna kartläggning möjlig genom sitt deltagande! Alla runt om i Sverige som delat med sig av erfarenheter och kunskaper, och alla som bidragit med sitt intresse, sitt engagemang och inte minst sin tid. Det har varit en stor glädje för mig att få utföra det här mycket viktiga projektet på uppdrag av Rsci. Jag hoppas att rapporten kommer att väcka diskussion och debatt om hur samhället bäst kan möta behoven hos vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Kerstin Amelin

Illustrationer © Britta Norrvi, först publicerad i Rsci:s stödgruppsbroschyr

Innehåll

Förord av Carin Morholm, ordförande Rsci

1.	Bakgrund och definitioner.....	4
	- Bakgrund	
	- Uppdraget	
	- Omfattning och fokus	
	- Definitioner	
2.	Metod.....	7
	- Planering	
	- Frågeguide	
	- Pilot	
	- Urval	
	- Datainsamling	
3.	Resultat.....	9
	- Vart skall man vända sig?	
	- Ett homogent synsätt	
	- Undantagen: Specifik riktad verksamhet	
	- Planer och strategier	
	- Läget i landet, län för län	
4.	Sammanfattning och diskussion.....	27
5.	Rekommendationer.....	33

Förord

Rsci, Riksföreningen stödcentrum mot incest och andra sexuella övergrepp, är en ideell förening som bildades 1981. Föreningen har både anställda och ideellt arbetande kvinnor. Föreningens viktigaste uppgift är att ge stöd och hjälp åt kvinnor som utsatts för incest och andra sexuella övergrepp i barndomen.

Tusentals kvinnor har sökt sig till Rsci under de drygt trettio år som föreningen funnits. Det som vi sett är gemensamt för dessa kvinnor är att de också behövt någon slags terapeutisk bearbetning. Vår erfarenhet är dock att det ofta är svårt att få adekvat hjälp inom den offentliga vården och i de fall hjälp är möjlig är väntetiderna oftast långa. De hjälpsökande tvingas söka sig till den privata sektorn med dyra avgifter som följd.

Rsci:s styrelse diskuterade detta faktum och beslutade att göra en kartläggning av hur situationen är idag och var i Sverige inom den offentliga vården det förekommer specifik riktad verksamhet för vuxna som utsatts för sexuella övergrepp i barndomen. Till detta projekt anställdes Kerstin Amelin, statistiker och beteendevetare, som fick i uppdrag att genomföra denna kartläggning. Hon har varit i kontakt med samtliga landsting i Sverige. I rapporten som följer kan ni läsa resultatet.

Konsekvenserna av att ha utsatts för sexuella övergrepp i barndomen kan vara livslånga, med stora personliga lidanden som följd och med ekonomiska konsekvenser för samhället i form av sjukskrivningar m.m. Alla dessa kvinnor som vi i Rsci varit i kontakt med har alla utsatts för brott i barndomen, brott som oftast inte upptäckts.

Det borde vara en självklarhet att samhället inom den offentliga vården säkerställer att specifik hjälp inom detta område finns att tillgå i hela landet. Det är vår förhoppning att de som är ansvariga ser över sina verksamheter så att de som utsatts för sexuella övergrepp i barndomen får denna hjälp.

Tack Kerstin för det arbete du lagt ner och för din omtanke om oss alla!

Stockholm mars 2013
Carin Morholm
Ordförande Rsci

1. Bakgrund och definitioner

Bakgrund

Sexuella övergrepp på barn fortsätter att inträffa¹, och statistiken visar på en ökande trend framför allt när det gäller anmälda våldtäkter mot barn². Det är sannolikt³ att de flesta övergreppen fortfarande inte upptäcks under barndomen. Många drabbade söker hjälp först i vuxnen ålder.

Inom Rsci har man funnit att många som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen upplever att det är svårt att få hjälp att hantera konsekvenserna av dessa erfarenheter i vuxen ålder. Man upplever ofta att man möts av okunskap och resursbrist inom den etablerade vården. Man är i stor utsträckning hänvisad till självhjälpsinsatser inom den ideella sektorn, eller till den privata sektorn.

Rsci är en ideell förening i Sverige som erbjuder hjälp till självhjälp för vuxna kvinnor som utsatts för incest och andra sexuella övergrepp under barndomen. Inom föreningen upplever man starkt att den egna verksamheten, med omfattande resurser i form av mångårig erfarenhet och bred kunskap, behövs som komplement till den hjälp som erbjuds av landsting, kommuner och andra ideella föreningar. Man ser idag ett behov av att utöka verksamheten för att nå fler inom målgruppen.

Forskning visar att för kvinnor som deltagit i självhjälpsgrupper tillsammans med andra med liknande erfarenheter har självhjälpsgrupperna fungerat som en väg ut ur ensamheten. Självbilden förändras positivt, symtom som till exempel depression, ångest och posttraumatisk stress har minskat.⁴

Den självhjälpsverksamhet som bedrivs inom den ideella sektorn har ett enormt värde för många människor med den här bakgrunden, både som en direkt väg till läkning och som ett komplement till andra typer av terapi. Men många som arbetar med den här målgruppen inom den ideella sektorn upplever att den offentligt finansierade hälso- och sjukvården inte fullt tillgodoser befolkningens behov på det här området.

---

¹ 2011 anmäldes 2994 våldtäkter på barn mellan 0-17 år (Brottsförebyggande rådets statistik, <http://www.bra.se/bra/brott--statistik/statistik/anmalda-brott.html>).

² Brottsförebyggande rådet rapport 2011:6, Polisanmälda våldtäkter mot barn

³ I rapporten "Polisanmälda våldtäkter mot barn (Brottsförebyggande rådet rapport 2011:6) påpekas att "trots de framsteg som gjorts inom forskningen under de senaste 40 åren är våra kunskaper om den faktiska förekomsten av olika typer av sexualbrott mot barn fortfarande begränsade." Det är svårt att uppskatta hur många barn som faktiskt utsätts för sexuella övergrepp varje år, men tillgänglig statistik och forskning ger goda grunder för att anta att de allra flesta övergreppen inte upptäcks och de flesta brottsoffren inte får hjälp under barndomen.

⁴ Avhandling GullBritt Rahm, Ut ur ensamheten, NHV

Uppdraget

Mot bakgrund av detta beslöt Rsci under sommaren 2012 att man skulle utföra en kartläggning av specifik verksamhet inom offentligt finansierad svensk hälso- och sjukvård för vuxna som utsatts för sexuella övergrepp under barndomen. Det ursprungliga uppdraget var

att ta fram ett faktaunderlag i form av en kartläggning av specifik inriktad verksamhet, behandling, uppsökande verksamhet med mera för kvinnor och/eller män som varit utsatta för incest eller andra sexuella övergrepp under sin barndom, enligt Rsci:s definition.

Diskussion av en rad definitionsfrågor resulterade i att uppdraget fick följande formulering:

att utföra en kartläggning av specifik verksamhet inom offentligt finansierad svensk hälso- och sjukvård för vuxna som utsatts för sexuella övergrepp under barndomen.

Omfattning och fokus

Förutom ISIS⁵ inventering 2005 av "behandlare med specialkunskaper som i sitt uppdrag har att arbeta psykoterapeutiskt med denna patientgrupp" (ej publicerad) fanns inga tidigare liknande kartläggningar som stöd vid utformningen av projektet.

Med bristande faktaunderlag om hur många och vilka typer av verksamhet man kunde förvänta sig att påträffa lämnades därför många ställningstaganden gällande metodfrågor till utredaren att lösa under arbetets gång.

Diskussioner kring projektets omfattning och fokus resulterade dock i att vissa parametrar kunde identifieras från början:

Kartläggningen syftar till att söka information

- rörande den offentligt finansierade sektorn, i första hand landsting och regioner i Sverige, för att fastställa
- antalet verksamheter som faller inom ramen för kartläggningen,
- var i landet verksamhet erbjuds,
- vilka typer av verksamhet som förekommer,

---

⁵ ISIS är en rikstäckande ideell, opolitisk och tvärvetenskaplig yrkesförening för dem som i sitt arbete möter barn, ungdomar och vuxna som utsatts för sexuella övergrepp, förövare och/eller deras familjer.

- vilka målgrupper man riktar sig till (exempelvis män, kvinnor, människor som utsatts för incest (definition nedan), samt
- information om utvärderingsdata för de olika verksamheterna.

Dessutom ansågs det relevant att söka information om

- tidigare verksamheter,
- planerade verksamheter,
- strategier och handlingsplaner på landstings/regionnivå, inklusive
- intresse för kompetensutveckling och informationsspridning.

Man önskade att resultatet från kartläggningen skulle kunna presenteras i form av en överskådlig sammanfattande tabell, kompletterad med kontaktinformation till ansvariga både på landstings/regionnivå och för de enskilda verksamheterna.

Definitioner

Eftersom den typ av verksamhet som kartläggningen intresserade sig för inte är föremål för någon typ av standardisering eller koordinering på riksnivå fanns inte tillräckliga förutsättningar för att kunna tillämpa strikta definitioner under planeringsarbetet och datainsamlingen. Vissa begrepp som förekommer i denna rapport kräver dock någon grad av definition för att underlätta tolkning av materialet:

- **Sexuella övergrepp** – alla kränkande sexuella handlingar där förövaren är en person i överläge som utnyttjar någon annan för sina egna behov.
- **Incest** – sexuella handlingar från en familjemedlem eller nära släkting
- **Vuxna** definieras som personer **över 17 års ålder** för att sammanfalla med gällande myndighetsålder i Sverige, och åldersgränsen mellan barn/ungdomspsykiatri och vuxenpsykiatri.
- **Barndom** definieras därmed som **under 18 års ålder**.
- **Sexuella övergrepp mot barn:** Definitionen kompliceras av att svensk lagstiftning betraktar personer från och med 15 års ålder som "sexuellt myndiga". Dock inkluderar lagen en definition av sexuella övergrepp mot barn upp till och med 17 års ålder, om barnet är "avkomling till gärningsmannen eller står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen skall svara på grund av en myndighets beslut."⁶.

---

⁶ Brottsbalken 1962:700, 6 kap. 4 § .

2. Metod

Planering

Datainsamlingen för kartläggningsprojektet löpte över tre månader, från september till november 2012, och föregicks av en inledande planeringsfas. Denna bestod dels av diskussioner med styrelsemedlemmar inom Rsci och därefter flera samtal med sakkunniga hos andra organisationer inom den ideella sektorn. Före datainsamlingen genomfördes även en yttlig inventering av information på nätet. En frågeguide och datainsamlingsstrategi utvecklades och testades.

Frågeguide

Eftersom man initialt hoppats hitta ett betydande antal verksamheter runt om i landet, såväl som ett aktivt intresse för problemområdet inom landsting och regioner, förbereddes från början en kortfattad strukturerad intervjumall. Som utgångspunkt användes ett instrument som utarbetats av Sveriges kommuner och landsting för att kartlägga kvinnofridsverksamheten i Sverige.

Pilot

Innan själva datainsamlingen inleddes utfördes en kort pilotstudie. Pilotarbetet syftade till att

- Utvärdera frågeguiden
- Etablera en kontaktplan och göra en bedömning av projektets mottagande
- Testa tidsplaneringen

Landstingen i Jämtlands och Västerbottens län valdes som pilotområden, eftersom planeringsarbetet gett goda indikationer på att det fanns relevanta verksamheter i dessa län.

Pilotarbetet resulterade i omfattande modifikationer av studiens struktur. Det stod tidigt klart att antalet verksamheter i hela landet var relativt litet, och att intresset för dessa frågor på landstings/regionnivå var relativt svalt. Dessa omständigheter gjorde insamlandet av omfattande kvantitativ data mindre realistiskt, och det fanns goda grunder för att anpassa studien till en mer kvalitativ metod. På sätt och vis utvecklades hela projektet till en slags mer omfattande pilotstudie, som med fördel kan informera och ligga till grund för framtida arbete.

Urval

Alla Sveriges 21 landsting och regioner kontaktades och erbjöds möjlighet att bidra till kartläggningen.

Datainsamling

Under pilotstudien kartlades två län (Jämtland och Västerbotten) "nerifrån och upp" genom direkt telefon- och e-postkontakt som började med vårdgivare och avslutades med verksamhetsansvariga på landstingsnivå.

I huvudstudien tillämpades en strukturerad informationssökning i omvänd ordning (uppifrån och ner), där resterande 19 landsting och regioner kontaktades parallellt. Processen bestod av 4 steg:

1. Identifikation av verksamhetsansvariga på landstingsnivå och inom eventuella enskilda verksamheter.
2. Kontakt med verksamhetsansvariga på landstingsnivå för att identifiera verksamheter, strategier, planer etc.
3. Kontakt med enskilda verksamheter och andra sakkunniga uppgiftslämnare för att samla specifik information och skriftligt material.
4. Återkoppling till verksamhetsansvariga och enskilda verksamheter för att kvalitetssäkra innehållet i slutrapporten.

Den insamlade informationen sammanfattas huvudsakligen i kapitel 3, "Resultat". De kvalitativa intervjuer som ingick i datainsamlingen har också i viss mån informerats kapitel 4, "Sammanfattning".

3. Resultat

Vart skall man vända sig?

Den som i Sverige 2013 i vuxen ålder söker hjälp med att hantera konsekvenserna av sexuella övergrepp i barndomen möter med stor sannolikhet vissa svårigheter med att identifiera personer eller organisationer som erbjuder specialiserad hjälp för just denna målgrupp.

Inom den ideella sektorn (som ligger utanför denna kartläggning) finns ett antal organisationer som framför allt erbjuder stöd och hjälp till självhjälp. I denna sektor finns en ovärderlig källa till läkning i form av stöd och engagemang från andra med liknande erfarenheter, men mera sällan resurser i form av kvalificerad personal med specialistkompetens.

I den privata sektorn (som också ligger utanför denna kartläggning) finns kvalificerade terapeuter med specialistkompetens. Kostnadsläget i denna sektor är högt, och i brist på subventioner är det endast en minoritet som har tillräckliga ekonomiska resurser för att kunna dra nytta av denna kompetens.

De flesta som är i behov av och önskar kvalificerad hjälp är hänvisade till den offentligt finansierade hälso- och sjukvården, där landsting och regioner har ansvar för att leverera (själva eller genom offentligt finansierade privata aktörer) den vård och service som motsvarar befolkningens behov. Det är också inom denna sektor som alla invånare har laglig rätt att förvänta sig hjälp. Enligt Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) 2 §, är målet för hälso- och sjukvården "en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen."

För att kunna utvärdera i vilken utsträckning lagens målsättning infrias för målgruppen vuxna som behöver hjälp med att hantera konsekvenserna av sexuella övergrepp under barndomen, måste man först skapa sig en bild av hur den här problematiken normalt hanteras.

Ett homogent synsätt

Kartläggningen avslöjar en tämligen homogen bild av hur man inom landstingen hanterar behovet av insatser för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen. I majoriteten av landsting och regioner betraktar man inte människor med denna bakgrund som en grupp vars specifika behov behöver hanteras strategiskt. Den vanligaste uppfattningen bland verksamhetsansvariga är att personal på alla nivåer inom vården har relevant och tillräcklig kompetens så väl som adekvata resurser för att tillgodose de olika behov som människor med den här typen av problematik kan presentera.

Undantagen: Specifik riktad verksamhet

Det finns ett fåtal undantag från den annars dominerande uppfattningen att det inte finns något behov av ytterligare specialistkompetens eller specifika arbetsmetoder för att möta den här gruppens behov.

I **Västra Götalandsregionen** tar man emot människor med den här typen av bakgrund på Sexualmedicinskt centrum i Göteborg. Man erbjuder traumabehandling hos psykoterapeut via psykodynamisk metod inklusive ISPDT (intensive short-term psychodynamic therapy) och EMDR (eye movement desensitization and reprocessing)

I **Stockholm** finns Kris- och traumacentrum vid Danderyds sjukhus, där man bland annat arbetar med den här målgruppen. Här finns bland annat hjälp för personer med dissociativ personlighetsstörning till följd av barndomstrauma, och man erbjuder stöd och utbildningsmöjligheter för personal inom vuxenpsykiatri.

I **Värmland** finns specialistenheten Centrum för traumatisk stress i Karlstad. Här inriktar man sig på människor i alla åldrar med komplex post-traumatisk stress och dissociativa störningar, och många patienter har utsatts för tidiga sexuella övergrepp. Detta kan betraktas som en riktad verksamhet baserad på specialistkompetens, fast just denna aspekt inte har någon separat status inom verksamheten eller särskilt belyses utåt.

I **Jämtland** bedriver Vuxenpsykiatri vid Östersunds sjukhus sedan 1993 gruppsykoterapi för kvinnor som utsatts för sexuella övergrepp under barndomen, och individuell psykoterapi för både män och kvinnor. Kvinnohälsan i Östersund har också ett team där det ingår en terapeut som vid behov bedriver KBT-baserad (kognitiv beteendeterapi) enskild terapi med kvinnor som utsatts för övergrepp i barndomen.

Vid Umeå universitetssjukhus i **Västerbotten** finns ASTA-teamet, som är ett specialiserat öppenvårdsteam inom psykiatriska kliniken. Målgruppen inkluderar vuxna från 18 år och äldre med psykiatriska problem relaterade till att ha varit utsatt för sexuella övergrepp i barndom eller vuxen ålder.

I vissa landsting finns ingen specifik verksamhet eller samlad strategi, men exempel på föredömligt arbete på kliniknivå. I **Sörmland** ger man exempelvis uttryck för ett långtgående engagemang som avspeglas i väl genomtänkta rutiner när det gäller att identifiera och erbjuda relevant hjälp till människor med erfarenhet av sexuella övergrepp.

Planer och strategier

Flera tidigare verksamheter har lagts ner under de senaste åren. I vissa fall finns inte längre några konkreta spår av verksamheten, men bland de mer väldokumenterade exemplen återfinns verksamheten för vuxna kvinnor hos BUP Elefanten i Linköping (som avvecklades 2008), och verksamheten för kvinnor vid Universitetssjukhuset i Lund (som avvecklades 2007). Skåne är den enda region där man säger sig överväga att återinföra någon form av specifik riktad verksamhet för denna målgrupp, inom ramen för ett planerat regionalt center för post-traumatisk stress.

Specifik verksamhet län för län – länsvis sammanfattning av specifik verksamhet i den offentligt finansierade sektorn för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen, utöver ordinarie behandlingsinsatser inom exempelvis primärvård och allmän vuxenpsykiatri.

Län/region	Specifik verksamhet	Övrigt
Stockholms län	Kris- och Traumacentrum vid Danderyds sjukhus, bland annat behandling för dissociativ identitetsstörning	
Uppsala län		
Sörmland		Psykiatriska kliniken vid Nyköpings lasarett/Kullbergsska sjukhuset beskriver föredömliga rutiner och engagemang i frågan.
Östergötland		Tidigare verksamhet för vuxna kvinnor hos BUP Elefanten avvecklad 2008
Jönköpings län		
Kronobergs län		
Kalmar län		
Region Gotland		
Blekinge		
Region Skåne		Tidigare verksamhet för kvinnor vid Universitetssjukhuset i Lund avvecklad 2007. Möjlighet att fokusera på målgruppen inom planerat regionalt center för PTSD.
Region Halland		
Västra Götalandsregionen	Sexualmedicinskt centrum i Göteborg, individuell psykoterapi	
Värmland	Centrum för traumatisk stress i Karlstad, psykoterapi individuellt och i grupp för alla kön och åldrar	
Örebro län		
Västmanlands län		
Dalarna		
Gävleborgs län		
Västernorrland		
Jämtland	Gruppsykoterapi för kvinnor och individuell terapi för män och kvinnor vid Östersunds sjukhus. Kvinnohälsan i Östersund har individuell KBT-baserad terapi för kvinnor	
Västerbotten	ASTA-teamet vid Umeå universitetssjukhus är specialistenhet för målgruppen, med psykoterapi för män och kvinnor 18 år och äldre	
Norrbotten		

Stockholms län

Verksamhetsansvar

Stockholms läns landsting identifierar ingen med verksamhetsansvar på landstingsnivå för människor som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Verksamhet i sammanfattning

Stockholms läns landsting har för närvarande avtal med Kris- och Traumacentrum vid Danderyds sjukhus⁷, där man bland annat arbetar med den här målgruppen. Här finns exempelvis möjlighet till avancerad hjälp för personer med dissociativ identitetsstörning till följd av barndomstrauma, och man erbjuder stöd och utbildningsmöjligheter för personal inom vuxenpsykiatri i länet. Med hänsyn till nuvarande budget är antalet behandlingsplatser som kan erbjudas till den här målgruppen mycket begränsat, men man arbetar för närvarande aktivt med att utveckla verksamheten inom ramen för ett nytt avtal med landstinget.

Kunskapen kring Kris- och Traumacentrums verksamhet förefaller bristfälligt kommunicerad inom Landstinget. Kartläggningsprojektets informationsökning lyckades inte få någon hänvisning till Kris- och Traumacentrum under sökandet efter relevanta verksamheter inom länet. Exempelvis hänvisar Vårdguidens (sjukvårdsinformation på telefon) linje för allmän information om vård och omsorg i länet till sjukvårdsrådgivningen för vuxna. Sjukvårdsrådgivningen för vuxna hänvisar i sin tur till Manscentrum och Akutmottagningen för våldtagna kvinnor (AVK) på Södersjukhuset. Manscentrum på Södersjukhuset är fortfarande på planeringsstadiet, och AVK har ingen verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen, utan hänvisar patienter till den ideella sektorn (se nedan).

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Förutom det pågående utvecklingsarbetet inom Kris- och Traumacentrum vid Danderyds sjukhus finns inga planer på att uppmärksamma den här problematiken på landstingsnivå.

---

⁷ Enligt uppgift från Kris- och traumacentrum, ej bekräftat av Landstinget

Övrigt

Inom landstinget i Stockholms län hänvisar man människor med denna problematik till Riksföreningen stödcentrum mot incest och andra sexuella övergrepp (Rsci) och HOPP, Riksorganisationen mot sexuella övergrepp.

Uppsala län

Verksamhetsansvar

I Uppsala län finns ingen med övergripande verksamhetsansvar för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Verksamhet i sammanfattning

På landstingets ledningskontor identifierar man flera verksamheter där människor med den här problematiken eventuellt kan återfinnas. Det första av dessa är Rikskvinnocentrum i Uppsala. Därutöver identifierar man psykiatridivisionen och kvinnokliniken på Akademiska sjukhuset.

På Akademiska sjukhusets kvinnoklinik kommer man i kontakt med kvinnor med den här typen av problematik som kan ha missats under mödravårdstiden (av olika skäl) och vid senare kontakt visas behoven. Då tar man hand om patienten i det akuta skedet och kopplar in ansvariga inom kommunen och primärvården. Man kommer också i kontakt med gynekologiska patienter som har varit utsatta för övergrepp tidigare i livet. Det finns vissa grupper av patienter som man misstänker har en sådan historia, och även där kopplas kurator in och patienten remitteras vidare efter behov. Kvinnokliniken har dock inte resurser att primärscreena för sådana problem.

På Kvinnofridsenheten vid Akademiska sjukhuset (patientverksamhet knuten till Nationellt Centrum för Kvinnofrid, tidigare Rikskvinnocentrum) arbetar man endast med kvinnor som varit utsatta under de senaste två åren, och hänvisar den som varit utsatt under barndomen till primärvården.

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Det finns inga planer på att uppmärksamma den här problematiken på landstingsnivå, eller att införa specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Sörmland

Verksamhetsansvar

Landstinget i Sörmland har en verksamhetsansvarig för vuxenpsykiatri, men man identifierar ingen som verksamhetsansvarig på landstingsnivå för insatser för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen. Ansvaret fördelas på verksamhetsansvariga vid psykiatriska kliniken vid Mälarsjukhuset i Eskilstuna respektive Nyköpings lasarett/Kullbergsska sjukhuset.

Verksamhet i sammanfattning

På kliniken vid Nyköpings lasarett/Kullbergsska sjukhuset och de allmänpsykiatriska mottagningarna i Katrineholm, Flen, Nyköping och Oxelösund har man ett öppet klimat rörande sexuella övergrepp, vilket gör att många av patienterna vågar prata om detta. Denna patientgrupp betraktas som en av den allmänpsykiatriska öppenvårdens kärnuppdrag. För närvarande jobbar man med att föra in "Våld i nära relationer" i patientjournalen. Rubriken är högt placerad och målet är att alla patienter vid åtminstone något tillfälle skall tillfrågas om detta. Det gäller både historiskt våld, såväl som pågående våldsutsatthet.

Vid Mälarsjukhuset kan människor med den här bakgrunden få hjälp via två allmänpsykiatriska mottagningar (i Eskilstuna och Strängnäs). Man anser att de troligen också i vissa fall kan få hjälp via primärvården.

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Det finns inga planer på att uppmärksamma den här problematiken på landstingsnivå, eller att införa specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Östergötland

Verksamhetsansvar

Enligt landstingets ledningsstab finns det ingen i Östergötland med övergripande ansvar för frågor som rör vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen. Det finns heller ingen som har ansvar för vuxenpsykiatri som helhet i länet. Ansvaret för vuxenpsykiatri ligger inom respektive närsjukvårdsområde.

Verksamhet i sammanfattning

Landstingets beskrivning av verksamheten lyder:

”Patienter med denna bakgrund finns i olika verksamheter. Kvinnosjukvården, barnsjukvården, psykiatri, primärvård och så vidare. Inte så sällan kan patienten ha rent kroppsliga symtom och under utredning så framkommer denna bakgrund.”

Verksamhetsansvariga i östra delen av Östergötland beskriver att man inom allmänpsykiatri möter patienter med övergreppsproblematik under barndomen, men att man inte har någon specifik verksamhet riktad till den målgruppen. I västra Östergötland svarar man att man inte har vetskap om någon sådan specifik verksamhet inom landstinget i Östergötland.

Tidigare verksamhet

BUP Elefanten i Linköping bedrev gruppterapi för vuxna kvinnor som varit utsatta för sexuella övergrepp av närstående under barndomen under drygt 10 års tid. Dessutom tog man emot vuxna kvinnor individuellt under några år från 1995, då verksamheten startades. Verksamheten finns inte dokumenterad, eftersom det inte har funnits tillräckliga resurser för att sammanställa det utvärderingsmaterial som samlats in. Verksamheten avvecklades 2008 då omprioriteringar ledde till ett starkare fokus på kärnverksamheten (barn- och ungdomspsykiatri).

Framtidsplaner

Det finns inga planer på att återintroducera specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Övrigt

Novahuset i Linköping är en ideell förening som erbjuder stöd och rådgivning till tjejer/killar som har blivit utsatta för någon form av sexuellt övergrepp online som offline. Även anhöriga och andra med frågor kring detta ämne är välkomna, och inom verksamheten ger man stöd till vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Jönköpings län

Verksamhetsansvar

Landstinget identifierar ingen person med verksamhetsansvar på länsnivå för insatser för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen. Ansvaret ligger hos tre olika psykiatrförvaltningar.

Verksamhet i sammanfattning

Det finns ingen specifik verksamhet som hanterar dessa frågor inom landstinget i Jönköpings län. På psykiatriska kliniken, länssjukhuset Ryhov svarar man att:

”Denna grupp är som övrig befolkning hänvisade till Primärvårdens psykosociala team, finns det psykiatrisk problematik av svårare eller medelsvår karaktär har man också möjligheten att söka specialistvård inom psykiatrin.”

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Det finns inga planer på att uppmärksamma problematiken på landstingsnivå, eller att införa specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Kronoberg

Verksamhetsansvar

Verksamhetsansvar för vuxenpsykiatrin i Kronobergs län inkluderar målgruppen vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Verksamhet i sammanfattning

Enligt verksamhetsansvarig för vuxenpsykiatrin i Kronobergs län finns det inte någon specifik verksamhet för denna målgrupp.

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Det finns inga planer på att uppmärksamma problematiken på landstingsnivå, eller att införa specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Kalmar län

Verksamhetsansvarig

Psykiatriförvaltningen i Kalmar län har ansvar för verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Verksamhet i sammanfattning

I Kalmar finns ingen specifik verksamhet för denna problematik utan man får som patient ta del av den öppen-/slutenvård som finns. Utifrån svårighetsgrad/funktionsnedsättning finns dock olika behandlingsalternativ att tillgå som man försöker anpassa efter individens behov/önskemål. Man utgår således snarare från patientens symptom och mående än den eventuella utlösande problematiken.

I korthet: Vuxna med hög funktionsnivå, det vill säga en relativt välfungerande vardag med sysselsättning/arbete och fungerande relationer/nätverk brukar få samtalskontakt inom öppenvården, vid behov även hjälp med farmaka. Vuxna med låg funktionsnivå behöver intensifierad vård, inte sällan i slutenvård. Vid frekventa självskadehandlingar eller suicidförsök även intensifierad terapi i form av dialektisk beteendeterapi eller annan mer frekvent terapi.

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Det finns inga planer på att uppmärksamma problematiken på landstingsnivå, eller att införa specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Gotland

Verksamhetsansvar

Verksamhetsansvar för området ligger hos den Psykiatriska kliniken på Gotland.

Verksamhet i sammanfattning

På Gotland finns inte någon specifik enhet för denna målgrupp, eftersom man är en för liten region. Man tar hand om detta inom ramen för den psykiatriska öppenvården.

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Det finns inga planer på att organisera specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen (se ovan, "Verksamhet i sammanfattning").

Blekinge

Verksamhetsansvar

Verksamhetsansvar för målgruppen vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen ligger främst hos psykiatri- och habiliteringsförvaltningen i Blekinge. Även annan verksamhet inom hälso- och sjukvården kan bli aktuell, utifrån behov.

Verksamhet i sammanfattning

Blekinge har ingen specifik verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen eller barn som blir eller blivit utsatta. Berörda patienter tas om hand/får behandlingsinsatser utifrån sina specifika behov inom vuxen-, barn- och ungdomspsykiatri. Behandlingsinsatserna för berörda patienter kan, utifrån behov, kompletteras med kontakt inom sexologin eller aktuell verksamhet.

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Det är just nu inte aktuellt att hantera problematiken på landstingsnivå, eller att införa specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Skåne

Verksamhetsansvar

I Skåne har den specialiserade psykiatrien det huvudsakliga ansvaret för insatser för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen. Primärvården med sin psykosociala kompetens kan också komma ifråga när det gäller personer med måttlig problematik.

Verksamhet i sammanfattning

För närvarande finns i Region Skåne ingen offentligt finansierad specifik verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen. Inom den psykiatriska öppenvården återfinns patienter som

kan ha övergrepp med i sin samlade problematik, och detta bedöms och behandlas då som del i vårdkontakten.

Tidigare verksamhet

Gruppsykoterapi för kvinnor som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen bedrevs vid Universitetssjukhuset i Lund 1996-2007.

Framtidsplaner

Etablering av en regionövergripande enhet för människor med post-traumatisk stress är just nu framlyft som ett politiskt ärende i regionen, och där kan denna målgrupp bli aktuell.

Övrigt

Föreningen St Lukas har möjlighet att erbjuda individuell terapi hos legitimerad psykoterapeut för människor med den här bakgrunden inom rehabiliteringsgarantin⁸. Försök hos St Lukas att starta gruppsykoterapi av en typ liknande den som tidigare bedrevs vid Universitetssjukhuset i Lund har misslyckats eftersom denna typ av verksamhet inte skulle omfattas av rehabiliteringsgarantin och alltför få människor därför har ekonomiska möjlighet att delta.

Halland

Verksamhetsansvar

I Halland har psykiatriförvaltningen verksamhetsansvar för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen om de bedöms ha psykisk ohälsa som kräver insatser från specialistpsykiatri.

Verksamhet i sammanfattning

Inom vuxenpsykiatri Halland finns ingen verksamhet specifikt för den här målgruppen, och det har heller aldrig funnits. Om och när det kommer upp hanteras det inom ramen för det befintliga terapeutiska utbudet. Om de individuella behoven inte kan tillgodoses inom ramen för specialistpsykiatri remitterar man vidare till specialistmottagningar utanför regionen.

---

⁸ ”Rehabiliteringsgarantin innebär att kvinnor och män i åldern 16-67 år har möjlighet att, efter att vården har gjort en medicinsk bedömning, få tillgång till kognitiv beteendeterapi (KBT) Interpersonell terapi (ITP) vid ångest, depression eller stress. Multimodal rehabilitering (MMR), sammansatta åtgärder genomförda av flera professioner under 4-8 veckor för patienter med långvarig diffus smärta.”

(http://www.skl.se/vi_arbetar_med/halsaochvard/sjukskrivningarna/rehabiliteringsgarantin_1)

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Det finns inga planer på att uppmärksamma problematiken på regionsnivå, eller att införa specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Västra Götalandsregionen

Verksamhetsansvar

Ingen med övergripande verksamhetsansvar för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen har identifierats för Västra Götalandsregionen.

Verksamhet i sammanfattning

I Göteborg finns sedan 2008 Sexualmedicinskt Centrum, där målgruppen vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen ingår som en del i verksamhetens helhetssyn. Här möter man många människor med denna bakgrund, och erbjuder traumabehandling hos psykoterapeut via psykodynamisk metod inklusive ISPDT (intensive short-term psychodynamic therapy) och EMDR (eye movement desensitization and reprocessing). Behandlingen är inte tidsbegränsad, och avgiften är densamma som i primärvården.

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Det finns inga planer på att uppmärksamma problematiken på landstingsnivå, eller att införa specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Värmland

Verksamhetsansvar

I Värmland finns ingen med specifikt ansvar på landstingsnivå för verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Verksamhet i sammanfattning

Inom psykiatrin i Värmland ingår det generellt i anamnesen att fråga om den här typen av erfarenheter där det är relevant.

I Karlstad finns specialistenheten Centrum för traumatisk stress (CTS), där man inriktar sig på människor i alla åldrar med komplex post-traumatisk stress och dissociativa störningar. Här har många patienter utsatts för tidiga sexuella övergrepp. Detta kan betraktas som en riktad verksamhet baserad på specialistkompetens, fast just denna aspekt inte har någon separat status inom verksamheten eller särskilt belyses utåt.

Tidigare verksamhet

Ingen annan tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

På landstingsnivå finns inga planer på att ytterligare uppmärksamma denna problematik.

Övrigt

På Alla kvinnors hus i Karlstad finns självhjälsgruppen Ida, för kvinnor som varit utsatta för sexuella övergrepp i barndomen. Verksamheten har utvärderats i samarbete med Rsci.

Örebro län

Verksamhetsansvar

I Örebro län ingår verksamhetsansvar för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen i den allmänna psykiatrins uppdrag.

Verksamhet i sammanfattning

I Örebro Läns Landsting har man inte någon speciell enhet eller verksamhet som har detta uppdrag explicit. Det ingår snarare i den allmänna psykiatrins uppdrag att utreda och behandla sådana traumatiserade tillstånd.

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Det finns inga planer på att uppmärksamma problematiken på landstingsnivå, eller att införa specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Västmanland

Verksamhetsansvar

I Västmanlands läns landsting har förvaltningen för primärvård, psykiatri och handikappverksamhet ansvar för verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Verksamhet i sammanfattning

I Västmanland har ingen riktad offentligt finansierad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen identifierats.

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Det finns inga planer på att uppmärksamma problematiken på landstingsnivå, eller att införa specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Dalarna

Verksamhetsansvar

I Dalarna har både första linjens psykiatri och den specialiserade psykiatrin, både BUP och vuxenpsykiatrin ett ansvar att möta personer som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Verksamhet i sammanfattning

I Dalarna finns inte någon specifik enhet för detta. Dalarna är ett stort län till ytan med liten befolkning. Här finns en av landets mest utbyggda öppenvårdsverksamheter i vuxenpsykiatrin för att erbjuda befolkningen psykiatrisk öppenvård vård i hemkommunen. BUP har också öppenvård på flera orter i länet.

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Inom nuvarande verksamhet möter man många patienter som varit utsatta för sexuella övergrepp och man kommer att fortsätta uppmärksamma problematiken i all psykiatrisk verksamhet.

Gävleborgs län

Verksamhetsansvar

I Gävleborgs län ligger verksamhetsansvaret för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen både på primärvården och vuxenpsykiatri. Det är svårighetsgraden på eventuell problematik och symptomatologi som avgör vårdnivå.

Verksamhet i sammanfattning

Det finns ingen speciell verksamhet för dessa patienter i Gävleborgs län. Patienter med denna problematik handläggs inom den ordinarie verksamheten inom primärvård och vuxenpsykiatri.

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Det finns inga planer på att i dagsläget införa specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Västernorrlands län

Verksamhetsansvar

I Västernorrlands län ligger verksamhetsansvar för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen hos landstingets Vårdområde psykiatri och habilitering.

Verksamhet i sammanfattning

I Västernorrland finns ingen verksamhet som specifikt arbetar med vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen. Detta baseras på resonemanget att sexuella övergrepp inte är en psykiatrisk diagnos utan en brottslig handling. Människor som utsätts för olika typer av brott och trauman, kan i vissa fall utveckla psykiatriska problem till följd av detta. Det är de aktuella symtomen och den psykiatriska diagnosen som avgör om man behöver hjälp inom specialistpsykiatri- inte vad man har varit med om under sin uppväxt. Denna problematik ingår alltså i psykiatrins uppdrag först om personen ifråga utvecklat psykiatriska problem som kräver psykiatrisk specialistvård.

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Det finns inga planer på att uppmärksamma problematiken på landstingsnivå, eller att införa specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Jämtlands län

Verksamhetsansvar

I Jämtlands län ligger ansvar för verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen inom verksamhetsområdet psykiatri vid Östersunds sjukhus.

Verksamhet i sammanfattning

- Vuxenpsykiatrien vid Östersunds sjukhus bedriver sedan 1993 grupppsykoterapi för kvinnor som utsatts för sexuella övergrepp under barndomen och individuell psykoterapi för både män och kvinnor. Remiss från läkare krävs för att delta.
- Kvinnohälsan i Östersund består av ett team där det ingår en terapeut som vid behov bedriver KBT-baserad enskild terapi med kvinnor som utsatts för övergrepp i barndomen.

Tidigare verksamhet

Existerande verksamheter har genomgått förändringar, men ingen övrig tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

I Jämtland finns det inga planer på att förändra verksamheten för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Västerbottens län

Verksamhetsansvar

Vid landstinget i Västerbottens län faller verksamhetsansvar för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen inom ett verksamhetsområde som bland annat innefattar enheter som medicin, psykiatri, geriatrik samt handikappverksamhet.

Verksamhet i sammanfattning

Vid Umeå universitetssjukhus finns ASTA-teamet, som är ett specialiserat öppenvårdsteam inom psykiatriska kliniken. Målgruppen är vuxna från 18 år och äldre med psykiatriska problem relaterade till;

- att ha varit utsatt för sexuella övergrepp i barndom eller vuxen ålder, med egna minnen av övergreppen
- att ha varit utsatt för fysiskt eller psykiskt våld i partnerrelation

Tidigare verksamhet

Ingen annan tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Inom landstinget finns för närvarande inga planer på att förändra verksamheten för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Norrbottens län

Verksamhetsansvar

I Norrbottens läns landsting har Division vuxenpsykiatri verksamhetsansvar för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Verksamhet i sammanfattning

I Norrbotten finns ingen specifik verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

Tidigare verksamhet

Ingen tidigare verksamhet har identifierats.

Framtidsplaner

Det finns inga planer på att uppmärksamma problematiken på landstingsnivå, eller att införa specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen.

4. Sammanfattning och diskussion

Sammanfattning

Projektets syfte var att utföra en kartläggning av specifik verksamhet inom offentligt finansierad svensk hälso- och sjukvård för vuxna som utsatts för sexuella övergrepp under barndomen.

Både privata aktörer och ideella organisationer erbjuder hjälpinsatser för ovanstående målgrupp, men endast den offentligt finansierade sektorn är knuten till det lagstadgade kravet på samhället att tillgodose patienters behov avseende god vård och tillgänglighet.

Frågan om huruvida varje enskilt landsting eller region bedriver någon form av specifik riktad verksamhet för den här gruppen riktades i den mån möjligt till personer med övergripande verksamhetsansvar. Den information som sammanställts för varje län eller region har därefter så långt som möjligt kontrollerats genom återkoppling till uppgiftslämnarna. Avsikten med detta var att minska risken för att missa betydelsefulla verksamheter. Trots detta är det naturligtvis fullt möjligt att det finns verksamheter som uppfyller sökkriterierna men som inte kommit med i rapporten. Eftersom ambitionen är att visa en så komplett bild som möjligt är förhoppningen att information som kommer Rsci till handa efter rapportens publicering kan inkluderas i en framtida uppdatering.

Resultatet av kartläggningen presenteras i den här rapporten i form av en tabell som åskådliggör det fåtal verksamheter som kan sägas svara mot sökkriterierna, och en kort länsvis sammanfattning av hur den här problematiken hanteras i allmänhet och då främst inom vuxenpsykiatrin.

Begränsningar

Kartläggningen begränsades till att söka efter specifikt riktade verksamheter för just denna målgrupp. Studien har alltså inte sökt klarlägga huruvida den offentligt finansierade hälso- och sjukvården faktiskt tillgodoser behoven hos den här målgruppen inom andra verksamheter.

Studien har heller inte sökt kartlägga verksamhet och aktivitet inom privat eller ideell sektor.

Varför finns så få specifikt inriktade verksamheter?

En del vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen söker och får hjälp med att hantera konsekvenserna av dessa övergrepp

inom den statligt finansierade hälso- och sjukvården. Den hjälp som erbjuds finns inom många sektorer, som exempelvis på vårdcentraler, kvinnokliniker, inom kris- och traumavård, beroendevård och inte minst inom vuxenpsykiatri.

Människor med den här typen av problematik kommer ofta till vården för att få hjälp med olika psykiska och somatiska symtom, snarare än för att söka hjälp med att bearbeta själva orsaken till symtomen. Ibland fokuserar behandlingen just på att reducera dessa symtom, medan andra får hjälp även med att bearbeta orsaken. Carl Göran Svedin, professor i barn- och ungdomspsykiatri, säger i en intervju att "det är vanligare att den som själv söker vård vill ha hjälp med konsekvenserna av övergreppet snarare än övergreppet i sig, vilket är en anledning till att sexuella övergrepp ofta förblir oupptäckta."⁹

Genom att fokusera på specifikt inriktade verksamheter försökte kartläggningsprojektet ta reda på hur situationen ser ut för vuxna människor som söker sig till hälso- och sjukvården just för att få hjälp med att hantera konsekvenser av sexuella övergrepp under barndomen, snarare än att söka behandling för specifika symtom som kan ha uppkommit till följd därav.

Kartläggningen visar att man inom landsting och regioners förvaltningar så väl som inom hälso- och sjukvården har god kunskap om att man inom verksamheten möter många patienter med den här typen av problematik. Det finns inga indikationer på att man saknar medvetenhet om problemets existens eller storlek. Däremot förefaller det finnas en utbredd övertygelse om att målgruppens behov tillgodoses väl inom de olika verksamheter där dessa patienter återfinns. Man ser därför inget behov av specifik riktad verksamhet.

Mot bakgrund av detta är det knappast förvånande att det för närvarande endast finns ett mycket litet antal verksamheter som vänder sig specifikt till vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen. Man ser helt enkelt inte någon anledning att lägga resurser på denna typ av verksamhet, eftersom man upplever att patienternas behov redan är tillgodosett på ett fullt tillfredsställande vis inom andra typer av verksamhet.

Kartläggningen hade också som mål att identifiera tidigare såväl som planerade verksamheter. Förutom en möjlig verksamhet med specialkompetens för just denna målgrupp inom planerna för ett nytt regionalt centrum för post-traumatisk stress i Skåne kunde inga planerade nya verksamheter identifieras.

---

⁹ Våga Se (årgång 14, nr 2, 2012)

Det visade sig även svårt att identifiera tidigare verksamheter, eftersom kunskapen om dessa snabbt gått förlorad när verksamhetsansvariga och aktiva medarbetare bytt arbetsområde. Kunskapen om faktiska anledningar till att tidigare verksamheter försvunnit är därför begränsad, men en klart återkommande faktor har varit skönjbar. Det står tämligen klart att den här typen av verksamhet är synnerligen känslig för ekonomisk åtstramning och hårdare fokusering av reducerade resurser. Detta stämmer väl överens med den tämligen allmänna övertygelsen att målgruppens behov är väl tillgodosedda inom ordinarie vårdsektorer och specifik riktad verksamhet är överflödigt.

En bristande förankring i mer övergripande planer och strategier kan också tänkas försvaga en verksamhet, och det finns risk för att den "står och faller" med en enda engagerad person, om initiativ och drivkraft inte kommer uppifrån. Långsiktighet kräver en robust organisation.

En bredare bild – kvalitetsregister och brukarperspektiv

Det skulle naturligtvis vara oerhört värdefullt att utföra en komplett kartläggning av alla typer av hjälp som den offentligt finansierade sektorn faktiskt kan erbjuda människor som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen. Detta skulle med fördel kunna resultera i ytterligare ett nationellt kvalitetsregister. Ett utmärkt exempel på ett sådant register är SÖK¹⁰ - ett nationellt kvalitetsregister för barn och ungdomar som misstänkts/konstaterats ha blivit utsatta för sexuella övergrepp, anslutet till KCP¹¹ (Kunskapscentrum för psykiatriska och andra kvalitetsregister). SÖKs huvudsakliga syfte är att utgöra en grund för systematisk uppföljning av vården, dess metoder och resultat inom sitt specifika område.

Ett annat sätt att söka fördjupad kunskap om hur vårdapparaten fungerar för människor med den här bakgrunden är att kartlägga vägen till hjälp från brukarperspektivet, med en kvantitativ studie som komplement till kvalitativt material.

Varför efterfråga specifik riktad verksamhet?

Det finns i huvudsak två sätt att tolka resultatet av kartlägningsprojektet. Man kan å ena sidan se det som betryggande att de som har ansvar för den här typen av insatser är övertygade om att de behov rapporten fokuserat på tillgodoses väl av hälso- och sjukvården.

---

¹⁰ <http://kcp.se/kvalitetsregister/sok>

¹¹ <http://kcp.se/om-kcp/>

Å andra sidan kan man påminna sig om att själva premissen för kartläggningsprojektet var att man inom den egna verksamheten kunnat observera att människor med den här typen av problematik ofta upplevt att det varit svårt att få tillfredsställande hjälp inom vården. Dessa observationer fick också stöd under arbetets gång, genom samtal med människor som är eller har varit aktiva inom specifik riktad verksamhet.

En viktig aspekt av specifik riktad verksamhet som vänder sig till människor som i vuxen ålder vill hantera konsekvenserna av sexuella övergrepp under barndomen är att man har en möjlighet att förebygga allvarligare problem. Människor som har minnen av övergrepp i barndomen och själva är medvetna om kopplingen mellan dessa och problem som man upplever i tillvaron kan ha svårt att få hjälp inom andra verksamheter om man inte har utvecklat symtom som i sig kräver intervention. Den kompetens och de metoder som finns att tillgå inom specifik riktad verksamhet kan hjälpa till att förebygga uppkomsten av svårare symtom.

Specifik riktad verksamhet har också en viktig roll för unga vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp och fått hjälp inom barnpsykiatri. Den specialistkompetens och de arbetsmetoder som man kanske mött inom barnpsykiatri är inte nödvändigtvis tillgänglig inom vuxenpsykiatri, vilket kan skapa problem vid övergången. Kontinuitet i behandlingen kan vara oerhört viktig, särskilt som viss behandling inte går att genomföra förrän man själv uppnått ett vuxet utvecklingsstadium.

Tillgänglighet

Många vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen utvecklar allvarliga psykiska och somatiska besvär som motiverar en hjälpinsats från hälso- och sjukvården. Vanliga problem är depression, dissociation och minnesluckor, sömnproblem, ångest, sexuella problem, dålig självbild, värk, muskelspänningar, ätstörningar, självskadebeteenden och relationsproblem.¹²

När symtomen är starka nog att motivera kontakt med vården finns det tillfälle att även hantera den underliggande problematiken. De vårdgivare som möter patienten i behandlingen av dessa symtom styr också tillgången till mer specialiserad hjälp genom att erbjuda behandling eller remittera vidare till andra med specialistkompetens.

Andra som utsatts för sexuella övergrepp under barndomen kan på något stadium i ett mer eller mindre väl fungerande vuxenliv välja att söka hjälp med att hantera minnen och konsekvenser av övergreppen, i

---

¹² <http://www.hopp.org/information/vad-ar-sexuella-overgrepp/konsekvenser-av-overgrepp/>

stället för att söka hjälp med specifika symtom. Tillgängligheten av hjälp bestäms då av den information som finns att tillgå hos en rad olika källor såsom internet, sjukvårdsrådgivning, vårdcentraler med flera.

Medan kartläggningsprojektet försökte identifiera så många verksamheter som möjligt över hela landet genom att kontakta verksamhetsansvariga på landstings/regionnivå, är det mer sannolikt att individer som söker hjälp för egen räkning letar efter verksamheter på landstingens hemsidor, på www.1177.se, www.vardguiden.se eller genom att exempelvis ringa sjukvårdsupplysningen.

Landstingens hemsidor har i de flesta fall mycket litet information om sexuella övergrepp, och nästan aldrig någon information som riktar sig just till vuxna som varit utsatta under barndomen. Generellt sett saknas både allmän information och anvisningar om hur och var man kan söka hjälp. Däremot erbjuds ofta länkar till www.1177.se och www.vardguiden.se. På dessa sidor återfinns information om sexuella övergrepp i allmänhet, om post-traumatisk stress och här finns även länkar till organisationer inom den ideella sektorn dit man hänvisar hjälpsökande. Den som önskar information om specifik riktad verksamhet eller vägar till andra kvalificerade resurser inom den offentligt finansierade sektorn riskerar dock att bli besviken. Resultatet blir liknande om man söker samma information genom att kontakta exempelvis vårdguiden på telefon.

Slutsats

Kartläggningsstudien indikerar att den offentligt finansierade vården i stor utsträckning väljer att hantera symtom hos vuxna till följd av sexuella övergrepp under barndomen inom vuxenpsykiatri. Även andra sektorer, såsom exempelvis primärvård och kvinnokliniker, ingår i det nätverk av vårdgivare som har i uppdrag att möta behoven hos människor med den här problematiken. Specifik riktad verksamhet på det här området är däremot mycket sällsynt.

Även i avsaknad av omfattande utvärderingar och empiriska studier finns det många argument som talar till fördel för den specifikt riktade verksamheten. Här finns bland annat bättre förutsättningar att nå människor på ett tidigare stadium och därigenom förebygga mer allvarliga symtom. Samlad specialistkompetens ger också möjlighet att arbeta med bättre anpassade metoder och mer kostnadseffektivt, samtidigt som man kan erbjuda stöd och vägledning till andra verksamheter där man möter samma problematik.

Den kompetens och hängivenhet som så många inom hälso- och sjukvårdens olika sektorer bidrar med i arbetet med människor som

utsatts för sexuella övergrepp under barndomen förtjänar stor respekt och uppskattning. Kartlägningsprojektets resultat ger dock stöd för de observationer man gjort inom det ideella arbetet med den här målgruppen. Specifik riktad verksamhet för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen är sällsynt och brister i tillgänglighet. Slutsatsen måste bli att det finns anledning att ifrågasätta den utbredda uppfattningen att just denna målgrupps behov för närvarande är tillräckligt väl tillgodosedda och att ytterligare specifik riktad verksamhet inte är motiverad.

5. Rekommendationer

Kartläggningsprojektet visar att det för närvarande finns väldigt få specifikt riktade verksamheter för vuxna som varit utsatta för sexuella övergrepp under barndomen. Kartläggningen indikerar vidare att det råder stor enighet inom den offentligt finansierade sektorn i frågan om hur projektets målgrupp bör få sina behov tillgodosedda, och att ytterligare specifik riktad verksamhet inte anses behövas.

Erfarenhet inom Rsci visar en annan bild av verkligheten. Detta i kombination med resultatet av kartläggningsprojektet ger anledning att ifrågasätta huruvida målgruppens behov kan tillgodoses utan ytterligare specifik riktad verksamhet. Det behövs i första hand en bredare kunskapsbas och koordinerade resurser för att lyfta frågan vidare.

1. Mobilisera resurser:

- Bygga nätverk – arbetsgrupp med deltagare från olika organisationer som kan utveckla en gemensam strategi, söka medel för fortsatt arbete och hålla frågan ständigt aktuell i nyhetsflöde och samhällsdebatt
- Formulera frågeställningar, identifiera lösningar och ställa krav utifrån gemensam kunskapsbas och strategi

2. Bygga gemensam kunskapsbas:

- Framtida uppföljning av kartläggningsprojektet med ny datainsamling och uppdatering av rapporten
- Kartläggning av vården för att synliggöra skillnader i bemötande, rutiner, strategiskt tänkande, kompetenskrav, kunskapsnivå etc. Exempelvis intervjuer med alla vuxenpsykiatriska kliniker och mottagningar och en enkät till alla primärvårdsenheter
- Kartläggning av den ideella sektorn
- Kvalitativ studie med brukarperspektiv: vägen till hjälp, erfarenheter, behov, önskemål
- Meta-analys av befintliga utvärderingar och forskningsrapporter kring vilka behandlingsmetoder och strategier som fungerar bäst
- Ekonomisk analys av samhällskostnaden